

Марија С. Недељковић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за научноистраживачки рад

ЈЕЗИЧКО-СТИЛСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РОМАНА *ИСПОД ТАВАНИЦЕ КОЈА СЕ ЉУСПА* ГОРАНА ПЕТРОВИЋА²³

Апстракт: *Предмет рада су језичке и стилске карактеристике романа Испод таванице која се љуспа Горана Петровића. Циљ је да се уоче: (1) лингвистичка средства којима се обликује дискурс и (2) стилске специфичности романа. Језичке карактеристике разматрају се на: (1) морфолошком и (2) лексичком плану. Сваки од наведених језичких нивоа има одређене стилистичке специфичности. Резултати анализе показали су да је на морфолошком плану важно размотрити употребу: (1) глаголских времена и њихове наративне функције (перфекта, као и презента и футура I са транспонованим, претеритарним значењем) и (2) придева (са синтаксичком функцијом атрибута и именског дела предиката), а са стилском вредношћу епитета. Специфичност романа на лексичком плану показује употреба експресивне лексике (онимске лексике, твореница, позајмљеница, девербативних именица, деминутива/хипокористика, узвика, пејоратива). Наведене језичке одлике формирале су стил приповедања Горана Петровића у роману Испод таванице која се љуспа.*

Кључне речи: *језичке карактеристике, стилске карактеристике, морфолошки план, лексички план, роман, Испод таванице која се љуспа, Горан Петровић.*

¹ marija.rakovic@filum.kg.ac.rs

² Истраживање спроведено у раду финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2022. години број 451-03-68/2022-14/200198).

³ Рад је усмено саопштен у форми реферата на XVI међународном научном скупу *Српски језик, књижевност, уметност*, одржаном на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (29–30. 10. 2021).

1. Уводне напомене

Док нас упознаје са светом игроликим, свечаним, готово већ прозирним стилем, готово ритмичном, музикалном реченицом, истичући у први план догађаје из савремене историје и њене, у исто време, и неподношљиве и симпатичне елементе, Петровић твори парадокс, језгровит и веома упечатљив, који од читалаца захтева да пажљиво, са извесним напором испрате све детаље из савремене историје и да роман прочитају у контексту те историје. Не може се одолети милом, посве заводљивом Петровићевом стилу и тежњи да се уз употребу различитих стилских и језичких средстава посегне за осликавањем историјског тренутка у коме је Петровићева паланка (град Краљево) представљена као провинција без свести, лаковерна попут детета и исто тако поводљива заједница којој је неизмерно потребно да одрасте, да се еманципује и суочи са свим што је задеси, па и са самом собом, и стоички поднесе све последице тих суочавања.

Да ли бисмо, и у којој мери, ту Петровићеву паланку могли узети као метонимијску представу данашње Србије? Ако себи поставимо то питање и са озбиљношћу потражимо одговор, можда тиме управо еманципујемо паланчане у себи... (Radosavljević 2010: 173). Управо нас Радосављевићева запитаност и утисак да је Петровићев роман метонимијска представа Србије уводе у разматрање језичко-стилских одлика романа.

Језичке карактеристике разматраће се на два нивоа: (1) морфолошком и (2) лексичком. Стилске одлике у вези су са језичким. Већ само жанровско одређење Петровићевог дела представља специфичност вредну научног проматрања. Роман *Испод таванице која се љуспа* Горан Петровић назвао је „кино-новелом”, пре свега због тога што основна тема романа јесте пројекција филма у биоскопу „Сутјеска” у Краљевоу у време Титове смрти, тј. у поподневним сатима 4. маја 1980. године (у 15 сати и 4 мин.) (Ковачевић 2013: 23). Иако жанровски *Испод таванице која се љуспа* припада кино-новели, посматраћемо је као роман, с обзиром на то да начин приповедања и разоткривања свих језичких и стилских специфичности указује на то да је у питању обимније књижевно дело.

Почев од наслова поглавља, који наговештавају радњу која следи, преко надимака, па све до назива поступака и догађаја, писац приказује период Титовог политичког режима, у коме главни јунак тежи да научи папагаја Демократију да проговори. Опис радње и ликова писац чини реалистичким, са пуно детаља, стилски ефектним речима, изразима и реченицама. Текст романа указује на поетичку адекватност и функционалност одређених стилематичних елемената, попут употребе придева у функцији епитета или експресивне лексике.

Петровићев стил писања изградио се као препознатљив, па уочавање језичких и стилских одлика представља погодан материјал за лингвистичка проучавања. Познато је да, стварајући одређено књижевно дело, писац бира и прилагођава језички израз садржају тог дела и значењу које њиме жели да постигне. С друге стране, управо одређени елементи тог језичког израза, у свом понављању и варирању у свим делима једног писца, чине његов стил (језик) и поетику препознатљивим (Žurić 2014: 143). Међутим, без обзира на то, свако ново дело једног писца указује на нове језичке и стилске елементе, који, без обзира на понављања, чине стилематичне елементе.

Видно је да Петровић „своје прозе ефектно гради на подлози историјских дешавања, али да се у њима најекспресивније и најпостојаније издваја прича о драми људске судбине у времену, о условљености и преплетености историје и приче, снова и реалности, о недостатности пуноће смисла и лепоте којима валја да врхуни трајање, као и о искушењима да се она поуздано и трајно досегне и сачува. Односно, о оним заједничким, несводиво људским поривима, својствима и вредностима по којима се сваки живот постојано распознаје и памти” (Аćимов Ђвков 2010: 177). Управо у споју историје, и савременог тренутка, у борби између реалности и снова, тежњи за променом, али и немогућношћу да се живот на било који начин унапреди, ствара се приповедање погодно за лингвистичко истраживање кроз уочавање морфолошких, лексичких и стилских карактеристика. Роман *Испод таванице која се љуспа*, као и аутор Горан Петровић, показују изражајне могућности српског језика – како се са мало говори много, како се употребом језичких игара, истанчаним стилем постижу најбољи приповедни ефекти, а читалац остаје увек будан.

2. Резултати анализе корпуса

Петровићев језик је и класичан и савремен у исти мах, једноставан, али сетан и језгровит, као да је баш творен за индивидуализацију ликова у роману *Испод таванице која се љуспа*. Једноставним, али стилски ефектним реченицама, са доминантама на морфолошком и лексичком плану, описани су догађаји и ликови који чине тежиште романа насталог као резултат послератних збивања и Титовог режима. Иако са примесама историјског, свакако и политичког, роман је и лична исповест протагониста – посебно оних који се својски труде на науче папагаја Демократију да проговори – симболички узето, као и оних који читав радни век проводе у биоскопској сали или стану – остави. И што би Видосав Стевановић рекао о, по његовом мишљењу, врховним својстви-

ма прозе – да израз треба да буде сажет, прецизан, а реченице пуне, крцате звуком, бојама, мирисима и смислом, разветлене и логичне, попут музичке фразе, самосвојне и особите (Stevanović 1984: 314–315) – управо би се све наведено могло преузети као одлике Петровићевог стила писања. Наизглед једноставан, а поетски изражајан језик доприноси лепоти прозног казивања, па језик и стил чини вредним лингвистичког проматрања.

У лингвостилистичкој анализи „постоје два релативно аутономна и нужно комплементарна плана: стилематски, који је првенствено задатак лингвистике, и стилогени, који је приоритетни задатак књижевне теорије и анализе. Стилематско истраживање, које подразумева (раз)откривање структуре стилема, нужан је предуслов истраживању стилогеноме, које треба да одреди књижевну (умјетничку) вриједност датих стилема у одређеним дискурсима” (Kovačević 2000: 323). Како се стилогени могу сматрати јединице на свим језичким нивоима, разматраћемо језичка средства која су допринела стилском обликовању Петровићевог приповедног дискурса. Ако пођемо, најпре, од поднаслова прича у оквиру романа, преко симболичких представа попут папагаја Демократије или стуба, који „на својеврстан начин симболишу друкчији и бољи свијет” (Kovačević 2013a: 31), па преко употребе придева, глаголских именица, експресивне лексике, даћемо увид у језичко-стилске карактеристике романа.

2.1. Морфосинтаксички план (морфостилеми). „Morfostilistika proučava funkcionalno-stilsku markiranost morfoloških kategorija i ekspresivne vrijednosti tih kategorija” (Katnić-Bakaršić 1999: 86). Иако, на први поглед, морфолошке доминанте у роману *Испод таванице која се љуспа* представљају стандардну употребу таквих форми у књижевноуметничком функционалном стилу, стилски ефектне морфолошке категорије односе се на употребу: (1) глаголских времена (презента, перфекта и футура I) – самостално или у саоднос; и (2) придева (са синтаксичким функцијама атрибута и именског дела предиката), а стилском функцијом епитета. С обзиром на то да роман описује историјски догађај, перспектива наратора усмерена је ка том опису. Преплићу се перфекат и презент, чиме се наратор приближава читаоцима – говори о догађају из прошлости, али га осавременује формама садашњег времена, али и будућег (футур I).

Наративна функција једна је од најчешћих функција транспоновано употребљених глаголских облика. Пошто се граматичке временске метафоре обично користе у приповедању, за њих су се у граматици ustalили називи приповедачки (наративни) презент, перфект, аорист, футур. Њихова суштина је у чињеници да се један граматички облик употребљава у окружењу које

упућује на то да је дати облик употребљен изван свог основног значења (Piper, Klajn 2013: 396). У роману *Испод таванице која се љуспа* описи догађаја, радњи и ликова дати су најчешће у форми перфекта, док је приповедачки презент употребљен како би се актуелизовао историјски тренутак. Форме футура I, тј. наративног (приповедачког) футура, употребљене су као стилски обележено средство за најаву директног говора.

2.1.1. Перфекат. Од свих морфосинтаксичких категорија, најзначајнију улогу у приповедању без сумње имају глаголски облици (Kovačević 2013b: 59). Прошло време се у роману *Испод таванице која се љуспа* најчешће изражава формама перфекта, чија је примарна функција да означи прошлу радњу, с тим да се у истим синтаксо-семантичким условима јављају презент и футур I. Међутим, без обзира на употребу презента и футура I са истом семантичком функцијом, „перфекат је универзално време за обележавање прошлости” (уп. Stevanović 1986: 605; Stanojčić, Popović 2005: 386; Tanasić i dr. 2005: 390). Када су догађаји испрличани перфектом, приповедање има мирнији тон него да су испрличани приповедачким презентом или аористом (уп. Krčić 2020: 158).

У савременом српском језику перфекат све више своју функцију преноси на друге глаголске облике, што је транспоновано и у различите функционалне стилове са употребом ове глаголске форме. Али потреба за стилским варирањем, за прецизнијим значењским нијансирањем и стварањем посебних прагматичких и стилских ефеката, својствена књижевно-уметничком стилу, условљава донекле ограничену употребу перфекта, што обично није случај када су посредни други регистри, у којима су мање-више све функције текста подређене комуникативној/информативној, која обично доминира (Veljović 2016: 47). Управо потреба за нијансирањем, баш са формама перфекта, доприноси стилски ефектно употребљеном претеритарном времену у Петровићевом приповедном дискурсу.

У роману *Испод таванице која се љуспа* перфекат се среће у свим синтаксичко-семантичким околностима у којима је у употреби и у стандардном језику – обележени су примери са перфектом у индикативу и релативу, односно ситуацијама обележавања како радњи референцијалне тако и нереперенцијалне прошлости. Иако у начелу важи чињеница да приповедање у перфекту подразумева мањи степен експресивности, неутралност и често фактографски тон, показало се да овај облик на приповедном плану свакако поседује стилогеност. „Посебни стилски ефекти до изражаја долазе, пре свега, при његовој комбинацији са другим глаголским облицима” (Veljović 2016: 47), а у Петровићевом роману са презентом, футуром I и потенцијалом. Перфекат се, и од глагола несвршеног (примери под бројем 1) и од глагола свршеног вида (какви су примери под бројем 2),

готово увек, као по правилу, јавља у „ситуацијама које искључују доживљеност и ’уживљеност’ приповедача (Ковачевић 2019: 302), а њиме се у роману износе чињенице из прошлости, као у примерима:

(1) *Лаза се годинама трудио, код куће је ручавао само недељом или о празницима. Другим данима је пре зоре одлазио у закупљени магацин крај краљевачке железничке станице, упаривао је хиљаде и хиљаде цокула са две гомиле као брда велике... [...] (7); (2) Међутим, Симоновић се никада није снашао за нешто боље. Дошао је Други светски рат, Влада је отишла, догодило се немачко стрељање у знак одмазде и бесмислено англо-америчко бомбардовање, збило се ослобођење, па опет стрељање у знак одмазде, „Уранија” је постала општенародна својина, то јест друштвено предузеће за приказивање филмова „Сутјеска”, али је Симоновић остао у стану - остави (32); (3) Трговац се звао Селим Баки Аксу. Стално је ширио руке колико може више. Раздрагано је дочекао странце, старијег господина и момчића, онако како вешти Турци и дочекују муштерије, готово да их је изљубио (64); (4) Испред сале је стајао пано, велика дрвена плоча висине човека, коју је Руди Проханса за сваки пристигли филм бојио у бело, да би исписао нови наслов и имена глумаца (69); (5) Живео је тако што су га трпели у главној шалтер-сали поште. Мувао се око пултова. Изгледао је као веома запослен. Уместо других, мање стрпљивих, чекао је у редовима да плати рачун, да преда какву молбу или захтев. Паковао је веће пошиљке „за колико можеш да даш парица”. Одевао се прилично неуредно, бријао се седмично, али његови пакети су били упаковани на нарочит, уметнички начин (78–79).*

Како се у наведеним примерима описују (приповедају) прошли догађаји и ситуације „независно од њихове временске удаљености од времена када се о томе говори” (Рипер, Клајн 2013: 397), у питању је приповедачки перфекат. То сугерише и чињеница да се наративни перфекат често комбинује са неким глаголским обликом, у нашем случају са: (1) приповедачким презентом, као у примерима: *Раздрагано је дочекао странце, старијег господина и момчића, онако како вешти Турци и дочекују муштерије, готово да их је изљубио*⁴; или *Лаза је пак рачунао: грехота је да богаљи плаћају пар када им је потребна само десна или лева цокула* или (2) наративним (временским) потенцијалом, као у примеру: *Испред сале је стајао пано, велика дрвена плоча висине човека, коју је Руди Проханса за сваки пристигли филм бојио у бело, да би исписао нови наслов и имена глумаца; Ипак, измишљали су трећи, посластичар је штедео за*

⁴Примери приповедачког презента су болдирани, а примери наративног перфекта подвучени.

пут преко океана, не би ли пронашао тог јединог који је осим њега знао где се и како пружа ова тетовирана шара (55) или Можда Симоновић заиста није схватио шта треба да каже, шта би људи волели да чују, да је довољно само оно: тра-ла-ла... (122).

Приповедачки презент је „врло подобан за изражавање ’уживљености’ у прошле радње, а преко те карактеристике и стварање привида преношења прошлих радњи у садашњост” (Ковачевић 2019: 305). То вешто повезивање истовремених, а намах разновремених радњи, чини Петровићево приповедање динамичним: иако приповеда о историјском тренутку, приближава га читаоцима. Без обзира на то што „приповедачки крњи перфекат динамички оживљава и тренутку говора приближава догађајност коју преноси” (Бабић 2011: 179), стиче се утисак да пуне форме перфекта, које Петровић користи, не доприносе удаљавању од догађаја и ситуација о којима се говори, већ их чине актуелним и блиским читаоцима.

Наративни (временски) потенцијал користи се „за обележавање процеса који се понављао у прошлости и у том смислу алтернира са перфектом” (Stanojević, Ašić 2006: 184). То показује и пример из нашег корпуса – Проханска је редовно, изнова, исписивао најаве филмова. Ипак, за разлику од перфекта, догађаји представљени наративним (временским) потенцијалом „не могу бити актуелни у моменту говора”, тј. у питању је „неактуализованост, која се евентуално може трансформисати у актуализованост на плану успомена у прошлости која је строго одвојена од момента говора, али се никако не може транспоновати у актуелност на плану садашњости” (Stanojević, Ašić 2006: 184).

2.1.2. Презент. Поред примера у којима се јављају заједно са наративним перфектом, форме презента јављају се и самостално, тј. у оквиру засебних синтаксичких конструкција, где представљају њихову доминанту. Наиме, презент се у роману употребљава у ситуацијама када се најављује или наводи туђ говор, где приповедач дословно преноси оно што су ликови изговорили. То је још један начин да се актуелизује историјски тренутак, али и да се карактерно маркирају ликови. Управо због тога презент је врло подобан не само за осликавање битних особина лика него и за одсликавање „општих карактеристика”, тј. за представљање неких хабитуалних или општих особина и законитости, посебно кад је то подржано и употребом неодређеног личног или пак анонимног субјекта, који готово као иманентну особину имају хабитуално значење прошле ситуације представљене приповедачким презентом (Ковачевић 2019: 301). У роману се, чак, појављује и анонимни лик – Невидљиви, што је још једна потврда неодређености употребе презента.

Говор, динамичан и свевремен, услед употребе презента, чини да читаоци упознају читав спектар различитих, а временски и животно повезаних ликова. Колико год се трудили да оно што су доживели оставе по страни и крену другим путем, у потрази за бољим животом и променама, не успевају, већ се увек враћају свако својим судбинама, баш као разводник Симоновић изнова оделу које му је шашио кројач Красић на почетку радног века или животарењу у стану – остави.

Примери употребе презента којим се оживљава историјски тренутак и најављује или дословно преноси говор ликова (примери под 1 и 2), па самим тим и њихове карактерне особине или хабитуалне, опште законитости, јесу:

(1) *Мада овде после сваке трагедије увек има оних који се праве да не примећују такве, све нешто трепћу, шичућавају се: – Извините, који људи са ногом? (7); Извините, Држава, да вам можда државни лепак не избија на кожу, да се нисте залепили за ту столицу и сточић?! Да пошаљем момка у фабрику по мало разређивача? Човече, народ вас чека испред канцеларије! (20); Пре подне ландарате, један другог на пасја уста оговарате за различитим столовима. А сад се окупљате око флаше...; Затварам сто! [...] Хоћу да цркнем, барабо, не могу да гледам како ћердаш очевину (20);*

(2) *Сачувана копија немог нитратног филма почиње тако што Лаза Јовановић подбочно стоји испред улазних врата. Његови снови су испуњени, делује поносно, осмехнут је, учестало трепће... Ипак, како позирање траје, а Лаза није навикао да буде беспослен, он се премешта с ноге на ногу, не зна шта ће с рукама, забацује полуцилиндар, чеше се по темену... При свему, неко кучиште се мота око њега, само што га не уједе. Лаза би радо да га шутне, али је свестан да то није примерено тренутку... (12); Током читавог тог „обиласка” газда Лаза се овде-онде среће са особљем, са кочијашем који носи кофере, са момком који прти таблу леда [...] (16);*

(3) *Још ништа не знамо ко је и где седео у сали биоскопа „Сутјеска” (40); Као што већ рекох, не могу да се сетим наслова приказаног филма. Мада, кад боље размислим, ни то не би било од пресудне помоћи, јер не могу да докучим ни шта је од свега реченог био филм, шта историја, а шта покушај да се нешто исприча (120); Издајам само део веома дугачког реда: Петронијевић... Ресавац... Станимировић... (161).*

Примери под бројем 3 репрезентују приповедачев говор. Формом презента приповедач комуницира са читаоцима износећи своје недоумице и проблеме. Као да одјекује вапај за оним што не може да докучи, као да се преслишава, као да грчевито настоји да ни један једини детаљ не испусти. Да све буде репрезен-

тативно, динамично, и посве живо, да делује као да се дешава у том тренутку, а не временски удаљено од њега. Облицима презента се управо то и постиже.

2.1.3. Футур I. Када је о употреби глаголских облика реч, споменућемо још облике футура I. На основу издвојених примера, стиче се утисак да је употребљен наративни футур I. Футур I уноси живост у приповедање о прошлим догађајима (уп. Krcić 2020: 159). Све су то, суштински, прошле радње, али су описане формама футура. Приповедачки футур користи се углавном од глагола свршеног вида у приповедању о уобичајеним радњама или стањима о којима је реч, односно за предочавање поступака карактеристичних за њихове носиоце у ситуацији описаној датом реченицом (Piper, Klajn 2013: 398). Такви су следећи примери:

Остаће нејасно да ли Лаза Јовановић попут других наших људи није знао да се умери или је само по природи био тврдоглав (11); Симоновић никада неће заборавити тај дан [...] (31); И још две цигарете су биле довољне да би Чкиљац закључио: – Рећи ће у магацину да сам им ја рекао да ти дају радни мантил, комада један (34); Благајница Славица је преврнула очима, осетила је да ће ово потрајати, што значи да неће стићи у фризерски салон „Солидност”, на заказан термин стављања „трајне” код Каранфиле (121); Благајница Славица, којој је Шваба Монтажа, уз силне кафице, све оне претходне године препричавао шта ће се наћи у њеном филму – реч није прозборила (175).

За разлику од претходно наведених примера, приповедач бира форме футура I и када жели да искаже радње за које се претпостављало или се претпоставља да ће се одвити у будућности. Стилски маркирану употребу футура приповедач користи као вид посредовања између последица прошлих дешавања и наговештаја будућних. То много говори и о самом приповедачу: на пророчки начин указује на догађаје који би се могли одвити у будућности, а за читаоце су они део историјског тренутка. Наведено илустрју следећи примери:

– Хоћемо ли да обиђемо оног из седмице? – Ма, чекај, неће нам деда побећи... Стани да ти испричам... (151); Не знам да ли ћете се разочарати ако дођу у ваш град и ако препознате исте људе у неколико различитих улога. Не знам ни да ли ћете се разочарати када видите Симоновићеву тачку, то његово успињање на стубе прислоњене уз централни јарбол шатре (174).

Попут вештог приповедача, на моменте делујући свезнајуће, Петровић употребом перфекта, презента и футура описује историјски тренутак Титове владавине и судбину краљевачког биоскопа „Сутјеска”, заједно са судбином свих његових радника и посетилаца. Описи догађаја, радњи и ликова вешто су

повезани у целину: све припада историји, али се осавремењује и приближава читаоцима постајући актуелна тема данашњице.

2.2. Придеви. Морфолошки план романа *Испод таванице која се љуспа* предодређује употреба великог броја придева. Имају најчешће синтаксичку функцију конгруентног атрибута и именског дела предиката, а њихова стилска вредност одређује квалитет приповедања. „Старо је правило да се добар стил, између осталог, препознаје према томе како писци, и колико, користе придеве” (Žugić 2014: 162), па је, поред квантитета, за употребу придевских јединица, важан и квалитет, јер доприноси настанку оригиналног стила писања и лепоти приповедања. Без обзира на то што се придеви са синтаксичком функцијом атрибута не налазе у позицији дисторзије⁵ (стилски обележеној форми инверзије), као процесу осамостаљивања ове врсте речи, карактеристичнијем за поетске структуре, придеви показују висок степен стилогености с обзиром на то да врше стилску функцију епитета.

Придева са „информативном” сликовитошћу је највише у роману. Они на посебан, илустративан начин предочавају читаоцима описе радњи, догађаја и ликова. Њихова синтаксичка функција је, најчешће, конгруентни атрибут (примери 1), са стилском вредношћу епитета, понекад и више њих.

Придеве са синтаксичком функцијом атрибута поделићемо у две групе: (1) праве придеве и (2) придеве који су пореклом глаголског типа. Поред правих придева, чија је стилска функција готово увек епитет, придеви пореклом од глагола, по правилу, сажимају релативну нерестриктивну клаузу, што је одлика Петровићевог стила приповедања. Прву групу чине примери под 1, а другу примери означени бројем 2:

(1) *Па, ипак, то није било ништа у односу на завршницу – на лепљење таксених марака (9); Током читавог тог „обиласка” газда Лаза се овде-онде среће са особљем, са кочијашем који носи кофере, са момком који прти таблу леда, са куварима деликатног изгледа [...] (16); Он је чак и на нарочит начин распоредио тридесетак столица на расклапање, водећи рачуна да свако ко жели да седне има и да види нешто заиста посебно: [...] жуто теме цвета хризантеме, чуваркућа која прелива из старе плаве шерпе са црвеним туфнама, смеђи чуперак пупоља младе јеле [...] (39); [...] рибарске броднице као орахове љушчице, и на далекој пучини уздисани пароброди... (58); Како су језици моћни! Атлетски немачки [...] (58).*

⁵О дисторзији придева у поетским структурама више у: Čarkić 1999.

(2) За расходоване цокуле није било других интересената, па их је он пазарио повољно (5); [...] са укипљеним конобарима, са стаменим собарицама... [...] (16); [...] свако ко жели да седне има и да види нешто заиста посебно: разбокорену главицу купуса [...] (39); Забрекли морски теснаци, стење које гризу валови [...] (58); [...] хрускави мађарски, брбљиви српски, умиљати бугарски, непредвидљиви турски... (58); Птичицу никада није држао у кавезу, није она снурждени кућни љубимац, то је Демократија (67).

Придеви са синтаксичком функцијом атрибута приближавају читаоцима амбијент у коме се радња одвија. Употреба описних придева доприноси сликовитости приповедања, па се лако може замислити простор, али и околности које су довеле до одређених догађаја и поступака у роману. Приповедање постаје динамичније, живописније и интересантније, док је информативност исказа адекватна. Ништа не остаје замагљено, недоречено и не чини се да је било која информација редундантна, дата тек колико да се попуне странице романа.

За разлику од придева у функцији атрибута, придеви са синтаксичком функцијом именског дела предиката (примери 3) имају нешто другачију улогу у приповедању. Наиме, док претходно описани придеви дочаравају простор и радњу, придеви са синтаксичком функцијом именског дела предиката доприносе разоткривању ликова – како њихових физичких, тако и психичких особина. Наведено илуструју следећи придеви:

(3) Први, нешто старији Гаги, био је неписмен, па му је други увек читао шта то ситно пише на „титлу”, да, тамо доле... (47); Ту се налазио Врежинац. Био је тих, једва приметан, како би Гогољ на почетку Мртвих душа описао Чичикова: „...господин ни леп ни ружан, ни сувише дебео ни сувише мршав, не би се могло рећи да је стар, а не може се казати ни да је сувише млад” (52); Како су језици моћни! (58); Спрва суздржан, а онда, како би Франц и Руди низали филмску бурлеску за бурлеском, смех је био све грленији, на крају и сасвим необуздан (59); То је била та Невајда Елодија. Иначе веома лепа и веома мршава (77); Сматрало се да је несрећан и зато што није био баш најбистрији (79); Судаћи по сликама са венчања са Ђирићевом – био је још лепши (164); Једно време Ђирићева је била очајна, осећала се као потопљена фрегата [...] (164).

За карактеризацију ликова значајни су употребљени придеви. Поред тога што њихов физички изглед указује, делом, и на психичка стања и особине, придеви са синтаксичком функцијом именског дела предиката доприносе да читаоци замисле како су изгледали ликови, као и на који начин су физичке

особине предодређивале њихову судбину. За разлику од придева са синтаксичком функцијом атрибута, који се јављају само у форми позитива (*деликатан, нарочит*), придеви са синтаксичком функцијом именског дела предиката јављају се и у формама компаратива (*грленији, лепши, старији*) и суперлатива (*најбистрији*). Са стилском функцијом епитета, придеви су допринели занимљивом приповедању, као и веома сликовитом исказу, без трунке неверице да све није управо онако како је написано.

3. Стилематичност лексике

Поред наведених лингвостилистичких особина романа *Испод таванице која се љуспа*, као доминантна се може издвојити употреба *стилематичне лексике*. Под стилематичном подразумевамо стилски маркирану лексику, лексику што се може подвести под стилеме као минималне јединице стилског појачања. Да би нека лексема била препозната као стилематична, она мора „изневерити” или своју основну (општеупотребну) форму или своје основно (узуално) значење (Ковачевић 2013б: 244). У Петровићевом роману стилематичност није особина само једног типа лексике, него такав статус имају различите категорије лексике. У првом реду ту је онимска лексика, деминутиви/хипокористици, позајмљенице (преузете у свом изворном облику, без транскрибовања на српски језик), узвици и глаголске именице.

Све наведене категорије, услед стилске маркираности, сврставамо под поглавље које заједнички именујемо **експресивна (емоционално, афективно обојена) лексика**. На лексичком плану разматраћемо: (1) творенице (глаголске, деминутивне/хипокористичне/ пејоративне), (2) позајмљенице (посебну стилску маркираност показују лексеме које нису транскрибоване на српски језик), (3) онимску лексику и (4) узвике.

Експресивна лексика⁶ језичка је доминанта у роману. За обележавање експресивних лексема, ако оне чак то и нису (већ су дате са својим основним значењем), писац користи интерпункцијски знак – знаке навода. Тим поступком онеобичава лексику у роману. Тако лексеме добијају ново значење, тј. од основне добијају експресивну функцију.

Пре него што укажемо на специфична Петровићева онеобичавања лексема, указаћемо на неколике експресиве. То су: *зверке*, *пуфнуо је облачић прашине*, *узврлопише*, *провирише*, *зинуле цокуле*, *уфитиљиво бркове*, *метнуо*, *таксене марке*, *пућити*, *тромбољити*, *спаруших се*, *чекните*, *фриз*, *кочоперно*, *чвакне*, *сркуће*,

⁶ О експресивној лексичкој детаљности видети у: Ristić 2004.

глође, цокће, фуфица; Стани мало, прикане! Шта је ово!? Фушеррај! (11); Хоћу да цркнем, барабо, не могу да гледам како ћердаш очевину (20); Немаш појма, све нешто пицаниши! (49); Знате ли како је профанка спора? (81); – Па, где си ти, побегуљо моја? (106); – Швабо, замлато! (115); Његови најташи тврде да га је управо то сатрло (126).

Из наведених примера видимо да се писац определио да уместо *пријатељ* каже *прикан*, или уместо *трошити очевину* каже *ћердати*, или уместо *професорка* каже *профанка*. Такви пишчеви избори доприносе томе да се језички израз стилски обогати, да буде динамичан, а самим тим и занимљив читаоцима. Иронично-сатиричним тоном, донекле и комичним, писац остварује контакт са ликовима, али и читаоцима, износи свој став према поступцима и догађајима с обзиром на то да „најједноставнији начин да се успостави одређена типологија свесног комичног, тј. тзв. *интелектуалних видова комичног*, јесте да се узме у обзир однос аутора према предмету о коме говори” (Nikolić, Veljović 2019: 409). Управо тако писац ствара своје виђење ствари, али оставља простора да читаоци заузму свој став – било да прихватају његово виђење или да га сматрају оштрим, па и сатиричним.

Други вид експресивне лексике у роману исказан је употребом знакова навода, чиме се постиже ироничност, могло би се рећи – одређени „квазисемантички ефекат”, али се у највећој мери онеобичавају неекспресивне лексеме. Таквих је знатан број. Уочавамо их у примерима: *Имао је пећку звану „краљича пећи”* (32); *... а чарапа, веша и кошуља, тога је имао колико хоћеш, да се „дуксузира”, да пет дана не мора ништа да опере...* (32); *Просто му је било жао што не може да иступи, приђе и боље „скрозира” како је изведен поруб* (33); *Бодо биоскопску карту није плаћао, стари Симоновић му је допуштао да уђе „на име”, а и он је то већ сматрао неприкосновеном привилегијом* (44); – *један трапез: „флајка” влаховца, у праињавом шимширу поред зграде СУП-а [...] (45); [...] при чему је ова ракија била мека, односно мање јака, такорећи „спортска варијанта”* (45); *Ту није имао простор да се „размахне”* (47); *У кварту Фанар, па у делу града између Бешикташа и Румели Хисара, чак и у главној улици Пери, трговци су „испод руке” нудили „живу робу” [...] (64); *Није ни сањао где може да „удоми класику”* (76); *(Само је Чекањац, током њихових биоскопских „пловиби”, кришом сакупио чак двадесет два)* (86); *Диџан је као такав имао и све бенефиције, укључујући и део „теренске дневнице” после сваке Цацине „тактичке вежбе”* (89); *Испијајући преслађене кафице, „убадајући жељнице” и заједно преврћући окрњене шољице* (91); *О чему сведоче „Листа отписаних средстава”* (92); *Његомир је**

трупкао ногама. Као да „басује” (114); *А споменути господин Ђорђевић је пред крај живота „малчице проклизао”* (132).

За „меку” ракију, писац каже да је то „спортска варијанта”, за крађу да је то посао „испод руке”, а за особу која је нестабилног душевног стања каже да је „малчице проклизала”. Видимо да ове лексеме имају готово суфемистичку функцију – њима писац настоји да ублажи негативно конотиране радње или ствари. Таквим лексемама прикрива и деловања особа женског пола која се косе да моралним кодексима. И тако, час реално, иронично, сатирично, а час ублажено, онеобичено, готово суфемистички писац боји лексику. Овакав вид онеобичавања лексике, употребом интерпункцијских знакова, при чему она постаје експресивна, чини специфичним Петровићев стил приповедања и доприноси запитаности – шта је од свега реченог реалност, а шта фикција, односно „квазиисторија”.

3.1. Творенице. Творене лексеме у српском језику као готово сталну особину носе ноту експресивности, па их разматрамо на лексичком плану. Творенице ћемо класификовати на основу: (1) врсте речи од којих су настале – стилски најдоминантније су девербативне именице, али има и деадјективних именица (*новајлија*), као и оних које творбом нису промениле врсту речи (остале су именице – *стомаклија*) и (2) значења – хипокористичко/деминутивно/пејоративно.

3.1.1. Девербативне именице. Девербативна именица представља стандардно средство за кондензовање реченичног значења у савременом српском језику. Процес језичке кондензације карактеристичан је за савремене европске језике, па и за савремени српски језик (Filipović 2016: 33). Специфичну особину Петровићевог стила писања чини употреба глаголских именица. Без обзира на то што су најчешће део административног функционалног стила, у коме се третирају као једна од доминантних језичких особина, девербативне именице у роману *Испод таванице која се љуспа* доприносе концизности, економичности исказа, при чему не долази до смањења живописности и динамичности, већ се постиже посебан стилски ефекат, који се огледа у следећим примерима, твореним додавањем суфикса *-ње* на глаголску основу:

Бљуцкање и мљацкање заспалог Бода; шушкање омотима, праскање надуваних балона жвака, грицкање семенки сунцокрета и пљуцкање љуспица на све стране, што су чинили мангупчићи [...] (108); Ђућорење заљубљених и посебно отегнуто грцање Бирићеве [...] (109); Шкрипутање расушених столица... Ђуспање старог малтера са некада лепе итрикатуре на таваници биоскопа... (109); Одлучите се! Уби нас промаја од тог вашег творизања!

(112); Али, као што је већ познато, није била ни реткост да због кафе, и још више због очијукања са благајницом Славицом, напусти свој собичак (112); Мада је чуо звукове, некога ко је наредио да га сместе у собу број седам, па је чуо шапутања доктора, ситно цангркање ампула са инјекцијама, крупније звецкање инструмената, оштро парање траке фластера, касније [...] (151).

Мање фреквентни примери девербативних именица настали су додавањем суфикса *-ниција* (*завитланиција*) или *-лица* (*чекалица*). Али, и њиховом употребом постиже се кондензовање реченичног значења, тј. номинализација исказа.

Све наведене девербативне именице као да одзвањају у уху, као да сваки звекет, свако очијукање, цвркутање и шкрипу чујемо јасно, без икаквих шума и сметњи, чиме се потврђује музикалност Петровићевог језика, о чему је раније у раду било речи. Као да су сви описани тонови додатно дочарали приповедање чинећи га живим. Као да се све одвија пред нама, а не да припада историји. Иако нису у питању чисте ономатопеје, употребу девербативних именица бисмо функционално могли повезати с њима, што на стилском плану доприноси динамичности и актуелности приповедања.

3.1.2. Деминутиви/хипокористици/пејоративи. Општепознато је да су деминутивне (умањеничке) творенице основне форме изражавања хипокористичности (Ковачевић 2013: 248). У роману су уочени следећи деминутиви: *птичица*, *мангупчић*, *фуфулица*, *живинце*, *пивце*, *жељице*, *тачкица*, *значкица*, *створењеце*, *капљица*, *вуница*, *гранчица*, *дрвце*, *словца*, *облачак*, *казанче*, *плећкица*. Наведени примери творени су великим бројем деминутивних суфикса: *-ица*, *-ић*, *-чић*, *-це*, *-ак*.

Приликом проучавања лексике неког писца, деминутиви се могу уврстити у експресивну лексiku због њихове стилске и естетске улоге, јер писац, бирајући деминутиве, има намеру да оствари одређени стилски ефекат (Стојановић 2012: 204). Употреба деминутива⁷ код Петровића има циљ да представи квантитативна својства – да се омаловаже носиоци какве особине, па носе дозу ироније, чак и пејоративно значење, тј. депрецијативно или значење погрдности (уп. Ковачевић 2013б: 252) – (*мангупчић* – не исказује довољно особина да би био *мангуп*), *фуфулица* (негативна конотација) или да се не да на значају каквој ствари (*пивце*, *жељице*, *створењеце*). Деминутивне именице, по правилу, искључују спојивост са придевима којима се означава мала величина или слаб интензитет, али се у стилски маркираном контексту ови спојеви јављају [...] (Стојановић 2012: 205), као у примеру бедно мала значкица (141), а све са циљем да се деградира, у потпуности, оно о чему се говори.

⁷ О деминутивима видети у: Јовановић 2010.

3.2. Онимска лексика. Посебно стилски употребљене језичке јединице јесу оне које творе имена, тачније надимке, и презимена ликова, а једним именом чине онимску лексику (уп. Ковачевић 2013б: 245). Готово сваки лик има надимак (који га додатно описује, тј. карактерно маркира), што именовањима даје посебан стилски ефекат.

Уколико почнемо са навођењем имена ликова од почетка до краја, то су све занимљивија имена, тачније – надимци, који карактерно маркирају ликове. Неки од њих су: Св. Р. Малишић звани Држава – *Презиме је онако, звучи скромно, али надимак је моћан, да не може бити моћнији* (9); семенкари Милкинац Баба Гам и Далипи Веби, доктор Миле Марковић Гроф, димничар Мушмула, Крле Абрихтер, птичица звана Демократија, Елодија Невајда, Тршутка, Фазан, Цаца Капетанка, Цицан, Чекањац, Шваба Монтажа, Божо Цугер, Мадам Пипи, Невидљиви, Ђоро. Поједини надимци, видимо, не могу се семантички назрети, тј. ликови који их носе крију свој идентитет (Елодија Невајда, Невидљиви, Ђоро), док остале предодређује занимање: Милкинац Баба Гам и Далипи Веби, Цаца Капетанка, Шваба Монтажа, Божо Цугер, Мадам Пипи. Надимци су пажљиво осмишљени – да буду звучни, па се теже памте, да опишу карактерну особину лика, али и да буду занимљиви читаоцима, па се могу сматрати правим индивидуализмима писца.

3.3. Позајмљенице. Широки спектар лексема преузетих из других језика указује на свестраност писца, као и на тежњу да се што сликовитије прикажу ликови, тј. њихови поступци и особине, као и да се укаже на различито порекло самих ликова – и оно што су „покупили” из земаља у којима су привремено боравили. Како би се приближили свету који ће их, у једном тренутку, можда посетити, Краљевчани настоје, својски се труде, да се прикажу у што бољем светлу, да звуче „модерно”, па користе лексеме страног порекла. Тако ће, на дају се, привући туристе да их посете и у њихов живот унесу какву промену. Гостима се препоручује и „страна кујна” (14), што указује на то да су странци добродошли у њихов град, као и да им се на разне начине гледа угодити и боравак учинити пријатним.

Ако стилски погледамо, Петровић употребом речи страног порекла обликује свој приповедни дискурс – именује ствари у оригиналу, не прилагођава их српском језику. Писац мисли како речи страног порекла не доводе до неразумевања текста, већ да управо таква лексика даје лепоту и оригиналност синтаксичким конструкцијама, а самим тим и стилу писања, који делује интернационално. То потврђују и читаве синтаксичке конструкције дате на страном језику, као што су: *AVE, CAESAR, MORITORI TE SALUTANT* (74);

Nonóres *mutant mores, ser raro in malióres!* (109); или називи часописа, књига, новински наслови, називи марки или тржних центара: у француском часопису 'Tout-Cinéma' (33); Ух, страни језици су тежи него домаћи – говорио је, када његов другар уморан дође са посла, увек учећи у лежећем положају, држећи књигу 'Gramatica italiana', или ону 'Lo Zingarelli' – 'Vocabolario della lingua italiana', мада је у обе скривао стрипове, 'Il gatto Garfield' [...] (131); Ипак, Драган никада није научио више од стотинак речи, никад није одмакао даље од садашњег времена, од простих бројева и личне заменице 'io' (131); „Оверили” су га једне ноћи, сурово, моторном тестером „Stihl” [...] (155); Тако је писало унутра, у чланку опремљеном десетинама колор фотографија „BALCAN DREAMS BY TRSHUTKA” (162); И још поуздано знам да је сала биоскопа „Сутјеска”, почетком деведесетих година, будући смештена у самом центру града, промењеног назива: „CITY-CENTER”, давана под закуп (176). У последња два примера дословно се преносе лексеме из енглеског језика, што потврђује и присуство чистих англицизама, без транскрибовања на српски језик. Писац дословно преноси страну лексику и у приповедање уноси ноту савремености и модерности, што наведени примери и показују.

3.4. Узвици. Стилски маркиран поступак у Петровићевом роману јесте и употреба узвика. Таквим поступком постиже се оноματοпејски ефекат, као и размишљања и поступци ликова, какав је пример: [...] *Држава би вртео главом и значајно понављао: „Ц-ц-ц”, док би странка трнула* (9), којим се илуструје начин размишљања Малшића Државе када треба да донесе какву одлуку, најчешће неповољну по странку.

Остали уочени примери репрезентују звукове: (1) настанак музичких тонова – *Како није имао одговарајуће музичко образовање, ти записи су били описне природе: Трукуту-трукуту... ксс-ксс... тутула-тутула... псс-псс!* (78); смех када му време није (када луда Деса, у најтужнијим моментима филма, стане грохотом да се смеје) – *Зато се и смејем, хо-хо-хо... Да ми буде, хе-хе-хе, лакше...* (96); (2) безначајност Симоновићевог говор-оправдања – *Можда Симоновић заиста није схватио шта треба да каже, шта би људи волели да чују, да је довољно само оно: тра-ла-ла...* (122); и (3) последње откуцаје срца Рудија Прохансе – *Тљ-тљ-тљ-тљ...* (наслов поглавља) (150); *Господин Руди Проханса је још неко време чуо самостално шуштање, као када филмска ролна истекне, па крај целулоидне траке ландара и производи ритмично: – Тљ-тљ-тљ-тљ...* (152).

Стилска вредност употребљених узвика, са емоционалном обојеношћу, чини Петровићев стил приповедања занимљивим савременим читаоцима. Иако сетан, меланхоличан, безизлазан тон преовладава, наведени узвици

указују на живост и могућност доживљености прошлих радњи у тренутку када о њима читамо. Дати примери показују како се узвицима могу и те како пренети различити звукови којима се дочаравају најпре душевно стање и поступци јунака, али и њихово нестајање.

4. Закључак

Разматрање језичких и стилских карактеристика романа *Испод таванице која се љупа* доприноси лингвостилистичком разоткривању приповедног стила Горана Петровића. У раду смо разматрали онеобичења на два лингвистичка нивоа: морфолошком и лексичком, а сваки се преплиће са стилским одликама приповедања. За лингвистичко истраживање значајна су била истицања: (1) глаголских облика (перфекта, презента и футура I), са наративном функцијом, (2) употребе придева и (3) експресивне лексике (њеним разматрањем са стилематичног, етимолошког и творбеног аспекта). Лексика страног порекла јавља се и без транскрибовања, па је Петровићев стил репрезент модерних приповедних токова. Посебност употребе глаголских облика огледа се у транспонованој употреби презента и футура I за означавање прошлих догађаја и радњи. Стилску специфичност чини и употреба придева глаголског типа, којим се, по правилу, сажимају релативне нерестриктивне клаузе, а да се притом не изгуби лепота приповедања и да не дође до неразумевања исказа. Без обзира на такву врсту кондензовања реченичне структуре, што се постиже и честом употребом девербативних именица, исказ је информативан, чист, звучан и мами читаоце да роман читају у једном даху.

Посебну експресивност носе деминутиви и онимска лексика. Деминутиви су на граници хипокористичности и пејоративности, а све са циљем што занимљивијег и доследнијег приказивања карактерних црта протагониста приче. Честа употреба узвика ономапојејског карактера служи да на што сликовитији начин укаже на психичка стања, живот и нестајање свих оних који су имали везе са биоскопом „Сутјеска”, Демократијом и провинцијом – градом Краљевом.

С обзиром на то да су у раду обухваћене морфолошке и лексичке одлике романа, предлог за будућа истраживања био би разматрање синтаксичких конструкција у роману *Испод таванице која се љупа* савременог писца Горана Петровића. Синтаксичко разматрање Петровићевог романа употпунило би спроведену лингвостилистичку анализу и показало да се једноставним, а живим, музикалним стилем писања постижу највећи приповедни ефекти. Горан Петровић својим стилем и забавља и подучава како ваља користити изражајне могућности српског језика.

Извор

1. Петровић, Горан (2010), *Испод таванице која се љупа*, Београд: Новости.

Литература

1. Аћимов Ивков, Милета (2010), „Трајање и прича”, *Polja – časopis za književnost i teoriju*, Novi Sad, LV, 466, [175]–177.
2. Бабић, Миланка (2011), „Језичко-стилске карактеристике збирке прича 'Смрт не боли' Моме Капора”, *Наука и политика*, зборник радова, Филолошке науке, Филозофски факултет, Пале, 5, 177–188.
3. Вељовић, Бојана (2016), „Глаголска времена за казивање прошлих радњи у роману 'Бестјелесна' Бранка Брђанина Бајовића”, *Наслеђе*, 35, Крагујевац, 45–66.
4. Журић, Јелена (2014), „Језичко-стилске карактеристике романа 'Ода мањем злу' Воје Чолановића”, *Књижевна историја*, Цетиње, 46, 152, 141–176.
5. Јовановић, Владан (2010), *Деминутивне и аугментативне именице у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
6. Катњић-Бакрашић, Марина (1999), *Lingvistička stilistika*, Budapest: Research suport sheme.
7. Ковачевић, Милош (2000), *Стилистика и граматика стилских фигура*, Крагујевац: Кантакузин.
8. Ковачевић, Милош (2013а), „Двозначно (не)оглашавање демократије у роману Горана Петровића 'Испод таванице која се љупа'”, *Српски језик, књижевност, уметност*, зборник радова, I, *Вишезначност у језику*, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, I, 23–34.
9. Ковачевић, Милош (2013б), *Српски писци у озрачју стилистике*, Београд: „Филип Вишњић”.
10. Ковачевић, Милош (2019), *Стилске доминанте српских прозних писаца*, Андрићград: Андрићев институт.
11. Крцић, Ненад (2020), „Стилске вредности глаголских облика у настави српског језика”, *Књижевност и језик*, LXVII, Београд, 157–173.
12. Николић, Милка (2011), „Осамостаљивање синтаксичких поредбених конструкција у ратном роману 'Топ је био врео' Владимира Кеџмановића”, *Наука и политика*, зборник радова, Филолошке науке, Филозофски факултет, Пале, 5, [263]–272.
13. Николић, Милка, Вељовић Бојана (2019), „Језичко-стилске одлике збирке 'Обад' Љубивоја Ршумовића (пословице као стилистичка доминанта)”, *Књижевно дело Љубивоја Ршумовића*, Педагошки факултет, Ужице, 407–420.
14. Пипер, Предраг, и др. (2005), *Синтакса савременог српског језика. Проста реченица*, Београд, Нови Сад: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска.

15. Пипер, Предраг, Клајн, Иван (2013), *Нормативна граматика српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
16. Радосављевић, Иван (2010), „Анатомија паланке”, *Београдски књижевни часопис*, Београд, 6, 20/21, 170–173.
17. Ристић, Стана (2004), *Експресивна лексика у српском језику (теоријске основе и нормативно-културолошки аспекти)*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
18. Станојевић, Веран, Ашић, Тијана (2006), *Семантика и прагматика глаголских времена у француском језику*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.
19. Станојчић, Живојин, Поповић, Љубомир (2005), *Грамматика српског језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
20. Стевановић, Видосав (1984), „После десет година”, у: *Рефуз мртвак, изабрана проза Видосава Стевановића*, књ. 1, Београд, Крагујевац: Српска књижевна задруга, Светлост, 309–319.
21. Стевановић, Михаило (1986), *Савремени српскохрватски језик II. Синтакса*, Београд: Научна књига.
22. Стојановић, Милица (2012), „О стилској вредности именичких деминутива у Андрићевим приповеткама”, *Филолог – часопис за језик, књижевност и културу*, Филолошки факултет Бања Лука, VI, 203–209.
23. Филиповић, Весна (2016), „Девтербативне именице са каузалним значењем у публицистичком и књижевноуметничком функционалном стилу”, *Наш језик*, књ. 47, св. 3/4, Београд: Институт за српски језик САНУ, 33–47.
24. Чаркић, Милосав (1999), „Неки стилистичко-семантички аспекти дисторзије придева у поетским структурама”, *Наш језик*, књ. 33, св. 1/2, Београд: Институт за српскохрватски језик, 138–148.

Marija S. Nedeljković
University of Kragujevac
Faculty of Philology and Arts

LINGUO-STYLISTIC CHARACTERISTICS OF THE NOVEL *UNDER THE PEELING CEILING* BY GORAN PETROVIĆ

Summary

The subject of the paper is the linguistic and stylistic features of the novel *Under the Peeling Ceiling* by Goran Petrović. The aim is to learn: (1) linguistic means used to shape discourse and (2) stylistic specificities of the novel. Linguistic features are considered on: (1) morphological and (2) lexical level. Each of the mentioned language levels has certain stylistic specificities. The results of the analysis showed that, on the morphological level, it is important to consider the use of: (1) verb tenses and their narrative functions (perfect, as well as present and future and with a transposed, preterite meaning) and (2) adjectives (with the syntactic function of attribute and noun part of the predicate), and with the squeeze value of the epithet. The specificity of the novel on the lexical level is shown by the use of expressive lexis (onymic lexis, creations, loanwords, deverbative nouns, diminutives/hypocoristics, exclamations, pejoratives). The aforementioned language features formed the style of Goran Petrović's narration in the novel *Under the peeling ceiling*.

► **Key words:** linguistic features, stylistic features, morphological plan, lexical plan, novel, *Under the peeling ceiling*, Goran Petrović.

Primary Source

1. Petrović, Goran (2010), *Ispod tavanice koja se ljuspa*, Beograd: Novosti.

References

1. Aćimov Ivkov, Mileta (2010), „Trajanje i priča”, *Polja – časopis za književnost i teoriju*, Novi Sad, LV, 466, [175]–177.
2. Babić, Milanka (2011), „Jezičko-stilske karakteristike zbirke priča 'Smrt ne boli' Mome Kapora”, *Nauka i politika*, zbornik radova, Filološke nauke, Filozofski fakultet, Pale, 5, 177–188.
3. Čarkić, Milosav (1999), „Neki stilističko-semantički aspekti distorzije prideva u poetskim strukturama”, *Naš jezik*, knj. 33, sv. 1/2, Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik, 138–148.

4. Filipović, Vesna (2016), „Deverbativne imenice sa kauzalnim značenjem u publicističkom i književnoumetničkom funkcionalnom stilu”, *Naš jezik*, knj. 47, sv. 3/4, Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 33–47.
5. Jovanović, Vladan (2010), *Deminutivne i augmentativne imenice u srpskom jeziku*, Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
6. Katnić-Bakrašić, Marina (1999), *Lingvistička stilistika*, Budapest: Research support scheme.
7. Kovačević, Miloš (2000), *Stilistika i gramatika stilskih figura*, Kragujevac: Kantakuzin.
8. Kovačević, Miloš (2013a), „Dvoznačno (ne)oglašavanje demokratije u romanu Gorana Petrovića 'Испод таванице која се љуспа'”, *Srpski jezik, književnost, umetnost*, zbornik radova, I, *Višeznačnost u jeziku*, Filološko-umetnički fakultet, Kragujevac, I, 23–34.
9. Kovačević, Miloš (2013b), *Srpski pisci u ozračju stilistike*, Beograd: „Filip Višnjić”.
10. Kovačević, Miloš (2019), *Stilske dominante srpskih prozних pisaca*, Andrićgrad: Andrićev institut.
11. Krcić, Nenad (2020), „Stilske vrednosti glagolskih oblika u nastavi srpskog jezika”, *Književnost i jezik*, LXVII, Beograd, 157–173.
12. Nikolić, Milka (2011), „Osamostaljivanje sintaksičkih poredbenih konstrukcija u ratnom romanu 'Top je bio vreo' Vladimira Kecmanovića”, *Nauka i politika*, zbornik radova, Filološke nauke, Filozofski fakultet, Pale, 5, [263]–272.
13. Nikolić, Milka, Veljović Bojana (2019), „Језичко-stilske odlike zbirke 'Obad' Ljubivoja Ršumovića (poslovice kao stilistička dominanta)”, *Književno delo Ljubivoja Ršumovića*, Pedagoški fakultet, Užice, 407–420.
14. Piper, Predrag i dr. (2005), *Sintaksa savremenog srpskog jezika. Prosta rečenica*, Beograd, Novi Sad: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga, Matica srpska.
15. Piper, Predrag, Klajn, Ivan (2013), *Normativna gramatika srpskog jezika*, Novi Sad: Matica srpska.
16. Radosavljević, Ivan (2010), „Anatomija palanke”, *Beogradski književni časopis*, Beograd, 6, 20/21, 170–173.
17. Ristić, Stana (2004), *Ekspresivna leksika u srpskom jeziku (teorijske osnove i normativno-kulturološki aspekti)*, Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
18. Stanojčić, Živojin, Popović, Ljubomir (2005), *Gramatika srpskog jezika*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
19. Stanojević, Veran, Ašić, Tijana (2006), *Semantika i pragmatika glagolskih vremena u francuskom jeziku*, Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet.
20. Stevanović, Mihailo (1986), *Savremeni srpskohrvatski jezik II. Sintaksa*, Beograd: Naučna knjiga.
21. Stevanović, Vidosav (1984), „Posle deset godina”, u: *Refuz mrtvak, izabrana proza Vidosava Stevanovića*, knj. 1, Beograd, Kragujevac: Srpska književna zadruga, Svetlost, 309–319.

Марија С. Недељковић

22. Stojanović, Milica (2012), „O stilskoj vrednosti imeničkih deminutiva u Andrićevim pripovetkama”, *Filolog – časopis za jezik, književnost i kulturu*, Filološki fakultet Banja Luka, VI, 203–209.
23. Veljović, Bojana (2016), „Glagolska vremena za kazivanje prošlih radnji u romanu 'Bestjelesna' Branka Brđanina Bajovića”, *Nasleđe*, 35, Kragujevac, 45–66.
24. Žurić, Jelena (2014), „Jezičko-stilske karakteristike romana 'Oda manjem zlu' Voje Čolanovića”, *Književna istorija*, Cetinje, 46, 152, 141–176.

Преузето: 30. 9. 2022.
Корекције: 17. 11. 2022.
Прихваћено: 21. 11. 2022.